

Büyük İslâm âlimi ve velî. İsmi Muhammed bin Tayyib bin Muhammed bin Câfer'dir. Künyesi Ebû Bekr, lakabı Bâkıllânî el-Eş'arî'dir. Aslen Basralı olup, doğum târihi bilinmemektedir. 1013 (H.403) senesinde Bağdât'ta vefât etti. Bağdât'ta kâdılık ve Sağra'da kâdılkudâtılık vazîfesi yapması sebebiyle Kâdı ünvanıyla da meşhûrdur. Babası veya dedesi bakla ticâretiyle meşgûl olduğu için ona önce İbn-i Bâkıllânî sonradan da Bâkıllânî lakabı verildi. Bâkıllânî bakla vs. satan mânâsında kullanılmıştır.

Bâkıllânî, ilim tahsiline Basra'da başladı. Zamânında Basra'da bulunan meşhûr âlimlerden ders aldı. Bilhassa kelâm ilminde meşhûr âlim oldu. Kelâm ilmini îtikâdda iki mezheb imâmından biri olan Ebü'l-Hasan Eş'arî hazretlerinin talebelerinden olan İbn-i Mücâhid et-Tâî'den ve Ebü'l-Hasan el-Bâhilî'den öğrendi. Ebû Abdullah eş-Şîrâzî'den usûl, İbn-i Ebû Zeyd el-Kayravânî'den ve Ebû Bekr el-Ebherî'den fıkıh ilmini öğrendi. İbn-i Sem'un'dan da ahlâk ilmini öğrendi. Basra'da tahsilini tamamladıktan sonra, genç yaşta önemli bir ilim merkezi olan Bağdât'a gitti. Tahsiline orada devâm etti ve zamânın meşhûr âlimlerinden ilim öğrendi. Ebû Bekr bin Mâlik el-Katîfî, Ebû Muhammed ibni Mâsî, Dârekutnî, Ebû Ahmed Hüseyin bin Ali Nişâbü'rî'den hadîs-i şerîf dinledi. Bağdât'ta tahsîlini tamamlayıp Basra'ya döndü.

Basra Câmiinde ders vermeye başladı. O sırada bulunduğu bölgede oldukça yaygın ve tesirli olan bâtinî ve şîî fırkalarının ileri gelen bilginleri ile yaptığı münâzaralarda muhâliflerini ağır yenilgilere uğrattı. Ehl-i sünnet îtikâdını anlatıp yaydı.

Bâkıllânî, Büveyhîler zamânında Şiraz'da Adudüdevle'nin huzûrunda açılan münâzaralarda Eshâb-ı kirâm düşmanlarına ve Mu'tezileye karşı Ehl-i sünneti savunmak üzere çağırılmıştı. Bu münâzarada muhâliflere karşı o kadar tesirli oldu ki, şîî olan Adudüdevle onu takdîr edip, sevdi ve oğlu Simnânüdevle'yi yetiştirmesi için onu vazîfelendirdi.

Bu arada elçi olarak Bizans'a gitti ve elçilik vazîfesinden sonra Bağdât'ta, Ukbera ve Sağra'da kâdılık ve kâdılkudâtılık vazîfesi yaptı. Büveyhî hükümdârı Adudüdevle'nin ölümünden sonra, Bağdât'ta Mansûr Câmiinde ders vermeye başladı. Onun derslerine Irak şehirlerinden, Endülüs'ten, Horasan'dan ve İslâm dünyâsının her tarafından pekçok talebe geldi. Ondan Ehl-i sünnet îtikâdını öğrenip, ilimde yetiştiler. Ebû Câfer es-Simnânî, Ali bin Muhammed el-Harbî, Ebû Abdullah el-Ezdî, Ebû Abdurrahmân es-Sülemî, Ebü'l-Kâsım es-Sayrâfî, Ebû Zer el-Hirevî, Ebû Hâtim el-Kazvîni yetiştirdiği yüzlerce talebeden bâzılarıdır.

İlimdeki şöhreti yayılıp, hükümdar ve emîrler tarafından da büyük îtibâr görmüştür. Ayrıca Rafizîlere, Mütezileye, Cehmiyeye, Hâricîlere karşı reddiyeler yazarak onların sapık fikirlerini çürütüp, Ehl-i sünnet îtikâdının yayılmasına çok hizmet etti. Geceleri çok ibâdet eder ve ilmî meseleler yazar, sabahleyin talebelerine yazdıklarını okutup yeniden gözden geçirirdi.

Bâkıllânî, İmâm-ı Eş'arî hazretlerinin talebeleri zincirinden olup, İmâm-ı Eş'arî hazretlerinin bildirdiği îtikâd bilgilerini yaymış, genişçe izâh etmiş ve bu hususta kitaplar yazmıştır. Bu bakımdan, kelâm ilminde önemli bir yeri vardır.

Bu sebeple kendisine hicrî dördüncü asrın müceddidi denilmiştir.

Ebû Bekr Harezmî şöyle demiştir. "Bağdât'ta kitap yazan her zât, Bakıllânî'nin eserlerinden

nakiller yapmıştır. Çünkü o herkesin kabûl ettiği, pek çok ilimde büyük bir âlim idi. Ali bin Muhammed Harbî de şöyle demiştir; "Kâdı Ebû Bekr Bâkılânî, yazdığı eserlerini kısaltmak istedi. Fakat ilminin ve ezberlediği meselelerin çokluğu sebebiyle bunu yapması mümkün olmadı. Muhâliflerine karşı bir eser yazmak isteyen her âlim, bunu yazarken muhâliflerinin eserini okumuştur. Bâkılânî ise, muhâliflerine reddiye yazarken, onların eserlerini gözden geçirmeğe ihtiyaç duymazdı. Çünkü muhâliflerinin fikirlerini gâyet iyi biliyordu."

Ebû Abdullah Muhammed bin Abdullah Beydâvî şöyle anlatmıştır:

"Bir rüyâ görmüştüm. Rüyâmda ders verdiğim mescidime girdim. Mihrâbda bir zât oturuyor, bir başka zât da ondan ders alıyordu. Ona karşı Kur'ân-ı kerîm okuyordu. Öylesine güzel okuyordu ki, bu okuyan ve okutan kimdir acabâ dedim. Bana denildi ki; mihrâbda oturan, Resûlullah efendimizdir. Huzûrunda okuyan da Bâkılânî'dir. Resûlullah ona dînimizi öğretiyor..."

Bâkılânî vefât edince, cenâze namazını oğlu Hasan kıldırdı. Derb-ül-Mecûs denilen yerde defnedildi. Sonra kabri buradan Bâb-ı Harb kabristanına nakledildi. Ubeydullah bin Ahmed bin Ali Mukrî şöyle anlatmıştır: "Ebû Ali bin Şâzân ve Ebû Kâsım Ubeydullah bin Ahmed bin Ahmed bin Osman Sayrafî ile birlikte, Ebû Bekr Bâkılânî'nin kabrini ziyârete gitmiştik. Vefât edeli bir ay kadar olmuştu. Kabrine vardığımızda orada bir Kur'ân-ı kerîm gördüm. Kur'ân-ı kerîmi elime alıp, yâ Rabbî! Ebû Bekr Bâkılânî'nin hâli bu kabirde nasıldır? Şu Kur'ân-ı kerîmde bana beyân buyur, diye duâ ettim. Sonra Kur'ân-ı kerîmi açtım. Hûd sûresi 28. âyet-i kerîmesi çıktı. Bu âyet-i kerîmede, Nûh aleyhisselâmın, kavmine şöyle dediği bildirilmektedir: Meâlen; "Ey kavmim! Söyleyin bakayım fikriniz nedir? Eğer ben Rabbimden verilen açık bir burhan (mûcize) üzerinde isem (Bu benim Peygamber olduğumu doğruluyorsa), bir de Allah bana kendi katından bir Peygamberlik vermiş de, size, onu görecek göz vermemişse, istemediğiniz halde onu size zorla mı kabûl ettireceğiz."

Bâkılânî hazretlerinin yazdığı eserlerden bâzıları şunlardır:

1) İcâz-ül-Kur'ân: Bu eserinde Kur'ân-ı kerîmin büyük bir mûcize olduğu ve icâzı üzerinde durmuştur. Bu eserinde Peygamber efendimizin Hulefâ-i râşidîn'in belîğ ve ifâde tarzı yüksek olan mektuplarını ve hutbelerini, eski şâirlerin ve ediblerin meşhûr şiir ve hutbelerinden seçmeler almıştır. Yazma ve basma nüshaları vardır.

2) Temhîd-ül-Evâil ve Telhîs-üd-Delâil, 3) Menâkıb-ül-Eimme gibi eserleri vardır.

İSLÂMİN VAKARI

Zamânın hükümdarı Adudüddevle onu Bizans'a elçi olarak gönderdi. Bizans hükümdârı, kendisine meşhûr bir âlimin elçi olarak geldiğini duyunca, onu makâmına çağırıldı. Yalnız, kendisine müslüman olmadığı için elçinin hürmet etmeyeceğini bildiğinden, bir hîle düşündü. Gelen elçinin huzûruna girerken, kendi tebeasının yaptığı gibi yerlere kadar eğilerek girmesini istiyordu. Bunun için, ancak eğilerek geçilebilecek üstü kapalı bir yer yaptırdı.

Bâkılânî'nin bu dehliz gibi yoldan makâmına getirilmesini emretti. Bâkılânî'ye, hükümdâr seni huzûruna çağırıyor diyerek, hazırlanan yerden geçirmek istediler. Bâkılânî bu yeri görünce, öne

eğilerek girmedi. Ters dönüp, eğildi ve Bizans hükümdârının odasına arka arka yürüyüp girdi. Girince doğrulup, yönünü hükümdâra döndü. Bu hareketi gören Bizans hükümdârı çok şaşırıp, heybeti ve vakarı karşısında ezildi.

Bâkıllânî hazretleri bir gün, Bizans hükümdârının sarayında, imparator meclisinde papazlarla münâzaraya oturmuştu. Papazlar hazret-i Âişe ile ilgili olan ifk hâdisesini konuşmaya başlayınca, Bâkıllânî, hazret-i Meryem'i ve hazret-i Âişe'yi kasederek; "Biri kocasız çocuklu, bir kocalı çocuksuz iki mübârek kadının temiz oldukları vahiy ile bildirilmiştir." diyerek karşılık verdi ve papazları susturdu.

- 1) El-A'lâm; c.6, s.176
- 2) Vefeyât-ül-A'yân; c.4, s.269
- 3) Târih-i Bağdâd; c.5, s.379
- 4) Tebyîn-i Kizb-ül-Müfterî; s.217
- 5) Şezerât-üz-Zeheb; c.3, s.169
- 6) Mu'cem-ül-Müellifîn; c.10, s.109
- 7) İslâm Âlimleri Ansiklopedisi; c.5, s.7 [Joomla SEF URLs by Artio](#)